

1848-1877 yıllarında Bulgarca Gazete ve Dergilerin Gözüyle Osmanlı İstanbulu'nun Bilim ve Eğitim Günlüğü

Margarita Dobрева

Balkanlar Araştırma Enstitüsü, Sofya

Yunanistan'ın 1829 Edirne Antlaşması'yla özerkliğine kavuşturulmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasındaki her bir siyasi geçimsizlik öz ya da sonradan kazanılan Yunan kimliğine karşı kuşkuları artırarak İstanbul'un dört bir ucunda oturan Bulgarlar başkent in çok kültürlü ortamında birdenbire görünür oldu. Etkinlikleri zenginler, aydınlar ve ruhani liderlerinin sayesinde gittikçe arttı. Sultanın güvenini kazanan Bulgar ileri gelenleri, topluluğun ilerlemesine yönelik çeşitli girişimlerine izin belgelerini elde etmek amacıyla olsun, sundukları dilekçelerde olsun Bulgarca basında Sultana sadakatlerini dile getirip sık sık Bab-i Ali'ye başvurdular. 1848-1877 yıllarında İstanbul'da 16 Bulgarca gazete ve 8 Bulgarca dergi yayımlandı¹. *Tsarigradski Vestnik, Bulgaria, Sıvetnik, Vremya, Turtsiya,*

.....

1 Manö Stoyanov, *Bulgarska vizrojdenska knijnina. Analitičen repertoar na bulgarskite knigi i periodični izdaniya. 1806-1878 [Bulgar Aydınlanması Çağındaki Bulgarca Yazın. Bulgarca Kitaplar, Gazeteler ve Dergilerin Rehber Kitabı. 1806-1878].* Cilt 1, Sofya, Nauka i İz kustvo, 1957, 434, 436-437, 439-440, 442, 444-45, 449, 452, 455-459, 462-463, 465-466.

Makedoniya, Vek, Pravo, Napredik, İztočno Vreme ve Zornitsa gibi toplam 11 gazetede ve *Bulgarski Knijitsi* dergisinde Osmanlı İstanbul'unun bilim ve eğitim günlüğü hakkında makaleler ve haberler basılmıştır. Orijinalleri Sofya'daki "Aya Kiril ve Metodiy" Milli kütüphanesinde korunan bu gazetelerle dergilerin çoğu 2010 yılından beri kütüphanenin internet sayfası üzerinden okuyuculara sunulmaktadır.

Bulgar yayıncıları Bab-1 Ali'nin sonsuz lütfu olarak değerlendirdikleri basın izinlerini alır almaz, gazeteleriyle dergilerinin ilk sayılarında makalelerle haberlerini Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ayrı ayrı halklara iyi niyetlilik yaklaşımıyla ve bütün tebaalarını hoş görüp korumacı tavrıyla maddi ve manevi gelişmelerini teşvik eden Sultana sadakatle minnettarlık prensibine bağlayacaklarını açıkladılar. Yazılar çeşitli dinlere saygı, Osmanlı kanunlarına uyma düşüncesi, çalışkanlık ve nezaket, tasarruflu yaşayış ve akıllı davranış gibi ahlak ilkelerini okuyuculara telkin etmekteydi. Bazı gazeteler Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olan Bulgarların Sultan'a düşmanca yaklaşan ülkelerle herhangi bir bahaneyle ilişkiler kurmayıp Osmanlı ticaretiyle sanayisine katkıda bulunan devletlerle yakınlığını ilerleteceklerini vurgulamıştır. Bulgar editörler, Sultan'ın ve Bab-1 Ali'nin kararları ile etkinliklerini ve dış haberleri yorumlamadan bildirip Saray ile Bab-1 Ali'nin görüşlerine uygun düşen takdirlerini ifade edeceklerini belirttiler².

Bulgaristan Milli Kütüphanesi'nin internet sitesinde *Bulgar Aydınlanması Çağındaki Bulgarca Yazın* başlıklı ve 1957-1959 yıllarında yayımlanan iki ciltlik bir rehber eserden de faydalanmaktayız. Bu rehber kitap, 1903 doğumlu olan ve 1945 yılına kadar öncelikle teoloji uzmanı olarak bilinen Manö Stoyanov'un³ emeğinin sonucudur. Komünist dönemde Bulgaristan Milli Kütüphanesi'nde arşivci olarak çalışan Stoyanov sözünü ettiği eserinin ilk cildinde 1806-1878 arasında

.....

2 *Tsarigradski vestnik*, 1. yıl, sayı 1, 7/19 Ocak 1850; *Bulgariya*, 1. yıl, sayı 1, 28 Mart/ 10 Nisan 1859; *Sıvetnik*, 1. yıl, sayı 1, 25 Mart/ 7 Nisan 1863; *Turtsiya*, 1. yıl, sayı 1, 25 Temmuz/ 6 Ağustos 1864; *Vremya*, 1. yıl, sayı 1, 7/19 Ağustos 1865; *Pravo*, 1. yıl, sayı 1, 4/16 Mart 1869; *Vek*, 1. yıl, sayı 1, 12/24 Ocak 1874; *İztočno vreme*, 4. yıl, sayı 1, 12/24 Ocak 1874.

3 Lidiya Dragolova, Manö Stoyanov (1903-1986). – *Izvestiya na Narodnata biblioteka* "Sv. sv. Kiril i Metodiy". 20(26), 1992, 526-535.

Bulgarca basılıp yazarları malum ya da anonim olan kitapları ve çevirileri tanıtmıştır. Aynı cildin sonunda Tanzimat döneminde çıkarılan Bulgarca gazete ve dergiler hakkında bibliyografik bilgiler eklemiştir.

İkinci ciltte ise gazetelerle dergilerin içeriklerini “Makaleler”, “Röportajlar” ve “Haberler” adlı üç genel bölüme ayırıp özetlemiştir. Makaleler bölümünde, Bulgar dili ve edebiyatının gelişmesine, Hıristiyan ahlakının sağlamlştırılması ile Rum Patrikhanesi’nden ayrılması sürecine özel önem veren yazıların yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu’nun yönetim kurumlarıyla reformları, maliyesi, kara ve deniz kuvvetleri, vakıfları, ulaşım ve iletişimi, Batı Avrupa ya da Rusya ile ilişkileri, Osmanlı eğitimiyle basını hakkında hemen hemen bin altı yüz makale bulunmaktadır. Röportajlar kısmında ise Manö Stoyanov gazetelere gönderilen yazıları şehirleri ve kasabalarının alfabetik sırasıyla tasnif ederek Osmanlı İstanbulu’nun rengarenk günlüğüne ışık tutan beş yüz kırk makaleyi özetlemiştir. Üçüncü bölümde İstanbul’dan veya İmparatorluğun dört bir yanından gelen ve yerel yönetim, ticaret, sağlık ve felaketler hakkında bilgiler sunan haberler yer almaktadır. 1940’lı ve 1850’li yıllarda, yani modern dijital teknolojilerin gerçek dışı hikayeler gibi geldikleri günlerde hazırlanan bu iki cilt, araştırmacılara ulaştırdıkları kapsamlı veri tabanıyla bizi hayran bırakmaktadır.

İkinci cildin konu indeksini ayrıntılı olarak inceleyerek Osmanlı İstanbulu’nun bilim ve eğitim günlüğü ile ilgili birçok makale ve haber tespit ettim. Bunlar yerine getirdikleri ödevlerine göre yedi gruba ayrılır.

Birinci grup “genel enformasyon” özelliğine sahip makale ve haberlerden oluşmaktadır. Haberlerin bazıları Maarif Nezareti’nin kuruluşunu, ilk Maarif Nazırı olan Sami Paşa’nın tayinini⁴ ve Ahmet Kemal Efendi⁵, Ahmet Cevdet Paşa⁶, Ahmet Vefik Efendi⁷ ya da Saffet

.....

4 *Tsarigradski vestnik*, 7. yıl, sayı 319, 9/21 Mart 1857.

5 *Tsarigradski vestnik*, 11. yıl, sayı 47, 18/30 Kasım 1861; *Turtsiya*, 1. yıl, sayı 38, 17/29 Nisan 1865.

6 *Turtsiya*, 9. yıl, sayı 10, 21 Nisan/ 2 Mayıs 1873; *İztočno vreme*, 3. yıl, sayı 19, 9/21 Ekim 1876.

7 *Turtsiya*, 8. yıl, sayı 12, 6-9/18-21 Mayıs 1872.

Paşa'nın⁸ aynı görevine atanmalarını bildirir. Sultan'ın, Şehzade Yusuf İzzeddin'in, yüksek memurların Osmanlı eğitiminin geliştirilmesine yönelik etkinlikleri ve askeri mekteplerle Mekteb-i İrfaniye'de düzenlenen yıllık sınavlarda hazır bulunmaları hakkında haberler, medrese ders programının zenginleştirilmesi kararı, Darüşşafaka'nın kurulması ve ulema mensuplarının dullarıyla yetimlerinin faydalanacakları dayanışma sandıklarının açılması gibi ilanlar genel bilgilendirme niteliğindedir (Bkz. Belgeler: 1-19). Aynı amaçla *Pravo* gazetesi 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlamıştır⁹. 2/14 Kasım 1868 tarihli *Turtsiya* gazetesi 3 Kasım 1868 tarihli *Takvim-i Vekayi*'nin bastığı makaleden faydalanarak Tuna vilayetinde kurulan ıslahhanelere kardeş olan İstanbul Sanayi Mektebi'nin açılmasını bildirir¹⁰.

“Genel enformasyon” özelliğindeki bazı haberlerde belli bir etkinliğin önemiyle görkemliliği vurgulandıysa da benzer bir etkinlikle ilgili daha sonraki yazılarda belki yer kıtlığından dolayı hiçbir yorum eklenmemiştir. Örnek olarak, 1851'de Haziran başında Sultan Abdülmecid'in Askeri Mektepteki yıllık sınavlarda hazır bulunması cömert, merhametli ve görkemli Sultan'la çalışkan öğrencilerin katıldıkları “muhteşem manzara” olarak değerlendirilmiştir (Bkz. Belge: nu. 3).

Bu gruba ait bazı haberlerin Bulgarlar arasında yaşanan başka olaylarla belli bir ilişkisi oldukları düşüncesini ileri sürebilirim. 28 Nisan/ 10 Mayıs 1851 tarihli *Tsarigradski Vestnik* Avrupa'nın başarılı eğitim-öğretim pratikleri hakkında bilgi edinmek amacıyla sekiz ay önce bir geziye çıkan Mektepler ve Rüştüyeler Nazırı Kemal Efendi'nin Paris, Londra, Brüksel, Berlin ve Viyana'yı ziyaret ettikten sonra İtalya'da geçip 15-20 gün içinde İstanbul'a dönmesinin beklendiğini duyurmuştur¹¹. 1840'lı yıllarda Sultan'a Bulgar okullarının yeniden düzenlenmesi planını sunan *Tsarigradski Vestnik*'in yayıncısı Aleksandır Eksarh bu haberi bile bile yayınlamıştır¹². Planını bir rağbet görmeme-

.....

8 *İztočno vreme*, 2. yıl, sayı 41, 22 Kasım/ 4 Aralık 1875.

9 *Pravo*, 4. yıl, sayı 25, 16/28 Ağustos 1869; sayı 27-36, 30 Ağustos /11 Eylül – 1/13 Kasım 1869.

10 *Turtsiya*, 4. yıl, sayı 43, 2/14 Kasım 1868; *Takvim-i Vekayi*, nu. 1019, 17 Recep 1285 (3 Kasım 1868).

11 *Tsarigradski vestnik*, A. sayı 32, 28 Nisan/ 10 Mayıs 1851.

12 Planına göre tahıl, sebze, meyveyle hayvanların yetiştirilmesiyle masraflarını

sine rağmen Aleksandır Ekzarh eğitimi geliştiren projelerle etkinlikleri desteklemeye devam etmiştir. Fransa'da eğitim gören Aleksandır Ekzarh belki de F. Guizot'un önerdiği "ileri ilkokullar" modeline göre tasarlanan rüştiyelerin hayranıydı. İstanbul'da 1847-1848 yıllarında açılan ilk rüştiyeler Reşit Paşa ve Sadık Paşa'nın etkili yardımıyla kurulmuş, ilk rüştiye dersleri Kemal Efendi tarafından verilmiştir¹³.

1855-1865 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu tarihçisi olan Cevdet Paşa'dan 9/21 Mart 1857 tarihli *Tsarigradski Vestnik*'te bu göreviyle bahsedilmiştir. *Vremya* gazetesi ise Mart 1866'da Lütfi Efendi'nin aynı göreve tayin edilmesi de bildirmiştir¹⁴. 1858'de hem *Tsarigradski Vestnik*, hem de *Bilgarski Knijitsi* Cevdet Paşa'nın hazırladığı *Tarih-i Cevdet* hakkında birer kısa haber yayımlamıştır. *Bilgarski Knijitsi* ise kitabın ciltlerini tanıtmak niyetindedir¹⁵. İmparatorluğun günlüğünün ayrılmaz bir parçası olan Bulgar geçmişinin detaylı olarak tanımlanması çabalarından kaynaklanan bu ilgi Bulgar aydınlarının kalıcı bir özelliğiydi. Bu özellik 8/20 Ağustos 1864 tarihli *Turtsiya* gazetesinin şu ilanı yayınlamasına yol açar: "Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye'ye üye olan Hayrullah efendi Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin Çiçek Pazarı'ndaki salonunda halka açık Osmanlı tarihi derslerini verecek"¹⁶.

.....

tek başına karşılayacak okullar çocuklara ahlak kurallarını, çalışkanlık ve dayanışma duygularını aşılayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun ilerlemesine katkıda bulunacaklar (İvan Pastuhov, *Pedagogičeskite vızgledi na Aleksandır Ekzarh [Aleksandır Ekzarh'ın Eğitim Görüşleri]*. – Uçilisten pregled. 1922, s. 386-399).

13 Margarita Dobrova, *Osmanskite obstoobrazovatelni uçilista rüştie – vıznikovane i razvitie prez perioda na Tanzimata [1830'lu ve 1840'lı yıllarda Rüştiye ile ilgili Görüşler]*. – Çetiva za istoriyata i kulturata na Balkanite. V pomost na universitetskoto prepodavane. Sofya, Paradigma, 2010, 117-119.

14 *Tsarigradski vestnik*, 7. yıl, sayı 319, 9/21 Mart 1857; *Vremya*, 1. yıl, sayı 31, 12/24 Mart 1866.

15 *Tsarigradski vestnik*, 8. yıl, sayı 361, 11/23 Ocak 1858; *Bilgarski knijitsi*, 1. yıl, sayı 3, bölüm 1, s. 63, Mart 1858.

16 *Turtsiya*, 1. yıl, sayı 3, 8/20 Ağustos 1864 (Mekteb-i Şahane Mektepleri Müdürü ve Encumen-i Danış yardımcı başkanı olan Hayrullah efendi'nin Maarif Nezareti baş katibliğine seçildi. *Tsarigradski vestnik*, 7. yıl, sayı 326, 17/29 Nisan 1857).

Kasım sonunda *Tsarigradski Vestnik* Heybeliada'daki Deniz Mektebi'nin yeniden açıldığını ve öğrencilerin elbiseler aldıklarını haber vermiştir. Gayrimüslimlerin askeri mekteplere engelsiz kabulünü ilan eden 1856 Hatt-i Hümayunu'ndan beş yıl önce yayımlanan bu haber "genel enformasyon" özelliğine rağmen biraz ilginç görünmektedir. Ama aynı gazetenin 29 Temmuz/ 10 Ağustos 1851 tarihli sayısı Manastırlı seksen yedi Bulgarın Tersanede çalışacaklarını açıklar¹⁷. Belki de, iki haber arasında dolaysız bir bağlantısı vardır. Elimizde fazla bilgiler bulunmasa da Tersanedeki Manastırlı erkeklerden birkaçının Deniz Mektebi'ne istisnâ olarak kaydedilmiş olması mümkündür.

Sultan Abdülaziz'in 8/20 Temmuz 1861'den önce Deniz Mektebi'ndeki öğrencilerle öğretmenlere bağışları hakkındaki haber (Bkz. Belge: nu. 7) tahta çıkmasından sonra etkinliklerini tanıtan en erken bildirimler arasında yer aldığından, bunu yeni hükümdarın ilk geleneksel ziyaretlerini anlatan bir ilan olarak değerlendirebilirim.

İncelediğim yazılarla notların ikinci grubu eğitimle bilim alanında Tanzimat ilkelerinin uygulanmasını anlatan makalelerden meydana gelmektedir. Eşitlik prensibi sayesinde Stefan Bogoridi ve Stefan Karateodoridi Encümen-i Daniş Cemiyetine, Mihaylovski Eylül 1869'de kurulan Meclis-i Kebir-i Maarif'e¹⁸, Doktor Minço Tsaçev ise 8/20 Mart 1870'te Cemiyet-i Tıbbiyye-i Şahane'ye¹⁹ seçilmişlerdir. *Tsarigradski Vestnik* Encümen-i Daniş'in kuruluşu ile ilgili haberleri hazırlarken *Takvim-i Vekayi'de* yayımlanan iki makaleden faydalanmıştır. Bulgarca haberlerde cemiyetin tüzüğü ve bütün üyeleri verilmemiş, sadece kadiasker Şerif Molla'nın açılış konuşması basılmıştır²⁰. Şerif Molla'nın Osmanlıca konuşmasını Bulgarca çevirisiyle karşılaştırdırca aralarında birçok farkın olduğunu tespit ettim.

.....

17 *Tsarigradski vestnik*, W, sayı 45, 29 Temmuz/ 10 Ağustos 1851.

18 Bildiri Mahmud Cevat'ın yayınladığı belgeler arasında yer alır (*Turtsiya*, 5. yıl, sayı 30, 13/25 Eylül 1869; Cevat, M. *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı-XIX Asır Osmanlı Maarif Tarihi*. Haz: T. Kayaoğlu, Ankara, 2001, s. 99-102).

19 *Makedoniya*, 4. yıl, sayı 65, 11/23 Temmuz 1870.

20 *Tsarigradski vestnik*, A, sayı 44, 21 Temmuz/ 2 Ağustos 1851; sayı 48, 18/30 Ağustos 1851; *Takvim-i Vekayi*, nu. 449, 1 Şevval 1267 (30 Temmuz 1851); nu. 454, 7 Şevval 1267 (5 Ağustos 1851).

Sultanın tüm tebaalarının başvuracakları yüksek Osmanlı mekteplerini tanıtan haberler üçüncü bir gruba ayrılır. “Pratik bilgilendirme” ya da propaganda niteliğine sahip olan bu makaleler çocuklarına çağdaş eğitimi sağlamaya çabalayan, fakat Avrupa’daki okullar hakkında bilgi edinemeyen ve gençlerin kötülüğe bulaşmalarından korkan orta sınıf Bulgar ailelerinin dikkatine sunulmaktadır²¹. Bu gruba Paris’teki Mekteb-i Osmani²², Ticaret Mektebi, Yol ve Maden ve Orman Mektebi, Müze Mektebi, Darü’l-muallimat, İstanbul’daki askeri rüştiyeler ve Osmanlı üniversitesi ile ilgili haberler girer (Bkz. Belgeler: 20-26). 1870’in başında *Makedonya* gazetesi Bab-ı Ali’nin Hukuk Mektebi’nin açılması kararını bildirdi²³. 22 Aralık 1874 (3 Ocak 1875) tarihli *Napredik* gazetesi ise ticaret nazırının bir Ziraat Mektebi kurup Avrupa’dan öğretmenlerle tarım araçlarını sağlaması niyetini açıklamıştır²⁴.

Mart 1851’de *Tsarigradski Vestnik* üniversite binasının inşaatından sorumlu olan mimar Fossati’nin İstanbul’a gelmesini bildirir. Aralık 1863 - Nisan 1864 arasında *Bulgariya* ve *Sıvetnik* gazeteleri ise Derviş Paşa’nın Pazartesi ve Perşembe günleri sunacağı ve herkese açık kimya ve fizik konferanslarının Aya Sofya Camisi’nin yanındaki bitirilmemiş Darü’l-fünun binasında düzenleneceklerini duyurur. İstanbullu’ların ilgisini çekmek amacıyla Salih Efendi’nin sunduğu kimya konferansında Sadrazam ve Meclis-i Vala-yı Ahkam-i Adliye’nin başkanı hazır bulunmuştur²⁵. 1870’de *Pravo* gazetesi *Takvim-i*

.....

21 Rumyana Radkova, *Bulgarskiya vızrojdenski pečat za srednite i vişsite uçilista v Tsarigrad [Bulgar Aydınlanması Çağında Basılan Bulgar Gazetelerinin Gözüyle İstanbul’daki Orta ve Yüksek Okullar]*. – Izvestiya na İnstituta za istoričeski izsledvaniya, Cild 21: Sbornik v çest na prof. din. Stefan Doynov. Ed. İliya Todev, Sofya, 2014, s. 342.

22 Mekteb-i Osmani’deki Bulgar gençleri için bkz.: Raya Zaimova, Voennata imperska şkola v Parij i neynite vızpitanitsi [Paris’teki Mekteb-i Osmani ve mezunları]. – *Sbornik v çest na Tsvetana Georgieva*. Cilt 1, Ed. Svetlana İvanova, Sofya, UI “Sv. Kliment Ohridski”, 2008, 410-427.

23 *Makedoniya*, 4. yıl, sayı 21, 31 Ocak/ 12 Şubat 1870.

24 *Napredik*, 9. yıl, sayı 22, 18/30 Aralık 1874.

25 *Tsarigradski vestnik*, A, sayı 26, 10/22 Mart 1851; *Bulgariya*, 4. yıl, sayı 36, 17/29 Aralık 1863; *Bulgariya*, 4. yıl, sayı 38, 1/13 Ocak 1864; *Sıvetnik*, 2. yıl, sayı 5, 18/30 Nisan 1864.

Vekayi'nin hazırladığı makalelerden faydalanarak Müslümanlarla gayrimüslimlerin birlikte okuyacakları Dar'ül-fünun'un açılması haberini bildirip Münif Efendi'nin açılış konuşmasını yayınlamıştır. Ama aynı törende Maarif Nazırı Saffet Paşa, Dar'ül-fünun müdürü Tahsin Paşa ve Cemaledin Afgani de birer nutuk söylerler. Belki de Bulgarların duygularını dile getirmek için *Pravo* gazetesinin editörü üniversiteyi himayeleri altına alan Sultan'a, Sadrazama ve Maarif Nazırı Saffet Paşa'ya teşekkürler sunan Münif Paşa'nın konuşmasını tercih etmiştir²⁶.

Dördüncü gruba ise Bulgar gençlerinin okudukları ve Osmanlı İmparatorluğu çerçevesinde ortak eğitim imkânı olarak algılanan Tıp Mektebi'ni ve Galatasaray Lisesi'ni tanıtan makaleler girer. Yazılar iki mektebin buldukları yerleri, binalarını, yıllık sınavlarını, Galatasaray Lisesi'nin sunduğu hukuk ve mühendislik derslerini ve tıp öğrencilerinin bazı kararlara karşı koymalarını anlatır (Bkz. Belgeler: 27-48). *Makedonya* gazetesi ise Galatasaray Lisesi'nin nizamnamesini yayımlamıştır²⁷.

1858 yılına kadar Tıp Mektebi'nde eğitim gören on iki Bulgar öğrenci Rum olarak kaydedilmekteydi. Sultan Abdülmecid'in 1858 yılındaki fermanında ise kabul edilecek on beş Bulgar genci Rum olarak değil Bulgar milletinin mensupları olarak geçmiştir. 1867'de Âli Paşa'nın yardımıyla verilen fermana göre başka yirmi Bulgar genci toplu bir şekilde Tıp Mektebi'ne kaydedilmiştir. 1860'li ve 1870'li yıllarda Sadrazam ile valilerin himayeleriyle tıp öğretimi gören Bulgar öğrencilerinin toplam sayısı yetmiş altıya yükselir. Aralarından otuz üç genç okulu bitirmiş, ama iki öğrenci ise vefat etmiştir. Diğer kırk bir erkek çeşitli nedenlerle ya da 1877-1878 Rus-Osmanlı savaşı sırasında dersleri bırakırlar. Aralarından beş kişi çeşitli okullarda Fransızca, Türkçe, geometri ya da genel tarih dersleri okuturlar. Georgi Vilkoviç ve Konstantin Karateodoridi Tıp Mektebi'nde kalp cerrahı

.....
26 *Pravo*, 4. yıl, sayı 51, 14/26 Şubat 1870; 5. yıl, sayı 4, 21 Mart/ 2 Nisan 1870; *Takvim-i Vekayi*, nu. 1192, 20 Zilkade 1286 (21 Şubat 1870); nu. 1193, 23. Zilkade 1286 (23 Şubat 1870); Ekmeleddin İhsanoğlu, *Tanzimat Döneminde İstanbul'da Dârülfünûn Kurma Teşebbüsleri*. – 150. Yılında Tanzimat. haz. Hakkı Dursun Yıldız, Ankara, 1992, 415-416.

27 *Makedonya*, 2. yıl, sayı 27, 1/12 Haziran 1868.

profesörü olarak çalışırlar. Stefan Karateodoridi botanik dersleri, Hristo Stambolski ise anatomi dersleri verir. Aleksandır Kurtoviç ise iç hastalıkları bölümünün başkanındır²⁸.

Profesörlerinin daha 1868'in Ocak ayında İstanbul'a yerleştikleri Galatasaray Lisesi Eylül 1868'de açılmıştır. Başlangıçta yirmi beş Bulgar genci kaydedilmiş, ama kısa bir süre içinde sayıları kırk altıya yükselmiştir. Aralarından dört kişi Midhat Paşa'nın burslu öğrencileriydi. 1870'li yıllarda lisedeki Bulgarlar kırk ile elli öğrenci arasındaydı. 16/28 Ağustos 1875 tarihli İztoçno Vreme gazetesi Kaloferli Dimitir Popov Krıstev'in önemli bir teorem bulduğunu bildirir. Buluşu Paris'te yayımlanan bilimsel bir dergide ilan edilip kendi adına tescillenir²⁹. 1877-1878 Rus-Osmanlı savaşından sonra lisede eğitim-öğretim gören Bulgar gençleri Bulgaristan Prensiği'nin kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasi günlüğüne etkin olarak katılırlar³⁰.

5/17 Ağustos 1869 tarihli *Pravo* ve *Turtsiya* gazeteleri *Takvim-i Vekayi*'nin makalesinden faydalanarak 29 Haziran/ 11 Temmuz 1869'da düzenlenen ilk yıllık sınav hakkında uzunca bir haber yayınlar. Yer kıtlığından dolayı *Turtsiya* gazetesi Sadrazam Âli Paşa'nın sınavdaki konuşmasının tamamını ve lise müdürü Salve'nin konuşmasını parça parça basmıştır. *Pravo* gazetesi ise sadece Âli Paşa'nın konuşmasına

.....

28 *Tsarigradski vestnik*, 9. yıl, sayı 398, 27 Eylül/ 9 Ekim 1858; sayı 402, 25 Ekim/ 6 Kasım 1858; *Bulgariya*, 1. yıl, sayı 15, 4/16 Temmuz 1859; sayı 40, 24 Aralık 1859/ 5 Ocak 1860; *Makedoniya*, 1. yıl, sayı 10, 4/16 Şubat 1867; sayı 16, 18/30 Mart 1867; Ekaterina Mihaylova, *İmperskoto Voennomeditsinsko uçiliste v Tsarigrad (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane) i negovite bulgarski vızpitanitsi (1827-1878) [İstanbul'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane ve Bulgar öğrencileri]*. – *Godişnik na SU "Sv. Kliment Ohridski"*. İstoriçeski fakultet. Cilt 101, 2008, 107-110; Miglena Kuyumcieva, *İntelektualniyat elit na bulgarskoto obstestvo prez Vızrajdaneto [Bulgar Aydınlanması Çağındaki Bulgar Aydınları]*. Sofya, UI "Sv. Kliment Ohridski", 1995, s. 108, 114, 265-288.

29 *İztoçno vreme*, 2. yıl, sayı 10, 19 Nisan/ 1 Mayıs 1875.

30 Stefka Slavova, Tsvetana Doynova. *Dokumenti ot natsionalniya arhiv na Frantsiya za otkrivane na imperatorskiya osmanski litsey v Galatasaray i za pırvite bulgarski uçenitsi v nego [Galatasaray Lisesinin açılması ve ilk Bulgar Öğrencileri ile ilgili Fransa Milli Arşivindeki Belgeler]*. – *Izvesitya na Dirjavnite Arhivi*. 19, 1970, 205-244; Nikolay Gençev, *Frantsiya v bulgarskoto duhovno vızrajdaneto [Fransa ve Bulgar Aydınlanması]*. Sofya, 1979, s. 261-263.

yer vermiştir³¹. Ama sonraki yıl *Pravo* gazetesi lisedeki yıllık sınav ile ilgili kısa bir habere *Takvim-i Vekayi*'nin yayınlamadığı lise müdürünün konuşmasını da ekler³².

Araştırdığım kaynakların beşinci grubu bilimsellik özelliğine sahip birkaç makale ve haberden oluşur. Bunlar hazırlanacak sözlükleri ya da ilk Osmanlı müzelerini tanıtır (Bkz. Belgeler: 49-53). 1866'nın başında *Vremya* gazetesi Sultan II. Mahmud türbesi civarında inşa edilecek yeni bir rasathanenin kuruluşunu bildirir. 22 Mart/ 3 Nisan 1875 tarihli *Vek* gazetesi sadece bu rasathaneyi değil Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün yerel birimlerini, telgraf memurlarının gerçekleştirdikleri sürekli gözlemleri, Paris, Berlin, Viyana, Petersburg ve Floransa'daki rasathanelerle bağlantılarını tanıtmıştır³³.

Ödevlerini açıkça ifade eden üç makaleyle haberi altıncı bir gruba ayırdım. Temmuz 1859'da *Bilgarski Knijitsi* Maarif Nezareti'nin İmparatorluğun dört bir yanındaki şehirlere, kasabalara ve köylere yolladığı emri bildirmiştir. Buyruğa göre yerli idare meclisleri Müslümanların ve gayrimüslimlerin kurdukları mekteplerinin sayısını, öğretmenlerle öğrencilerin adetini ve idarelerini bildirmek zorundaydı. Maarif Nezareti'ne gönderilen 575 haberin özet verilerine dayanarak Müslüman öğrencilerin Hıristiyan öğrencilerden fazla olduklarını tespit eden *Bilgarski Knijitsi* Müslümanları övüp okuyucularını Bulgar okullarıyla ilgili bilgileri dergiye iletmelerine davet etmiştir³⁴.

22 Aralık 1862/ 3 Ocak 1863 tarihli *Tsarigradski Vestnik* Sadrazam Âli Paşa'nın Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye'ye yolladığı iltifat mektubunu çevirip Bulgarca olarak bastı. Editör cemiyetin kuruluşunu kısaca belirterek iltifat mektubunun ana amacını vurgulamıştır. Buna göre, bilim adamları, aydınlar ile tüm hocaların öğrencilere ve halka sundukları manevi gıdadan Allah'a ve topluma karşı sorumludurlar.

.....

31 *Pravo*, 4. yıl, sayı 18, 28 Haziran/ 10 Temmuz 1869; sayı 19, 5/17 Temmuz 1869; *Turtsiya*, 5. yıl, sayı 20, 5/17 Temmuz 1869; *Takvim-i Vekayi*, nu. III3, 7 Rebiülahır 1286 (5 Temmuz 1869).

32 *Pravo*, 5. yıl, sayı 19, 6/18 Temmuz 1870; *Takvim-i Vekayi*, nu. 1245, 12 Rebiülahır 1287 (12 Temmuz 1870).

33 *Vek*, 2. yıl, sayı 5, 1/13 Şubat 1875; *Vremya*, 1. yıl, sayı 22, 8/20 Ocak 1866.

34 *Bilgarski knijitsi*, 2. yıl, Temmuz 1859, bölüm "Sivremenna letopis", s. 238.

Bilgileriyle keşifleri daima toplumun ilerlemesine yönelik olmalıdır. Haklarının yanı sıra devletin asayişini ve kalkındırılmasını sağlayan ödevlerini bilmelidirler. Bu anlayış ancak güzel ahlakın aşılması sonucudur. Ama iltifat mektubunun çevirisi tam olmadığından yorumlama sırasında Mecmua-i Fünun dergisindeki orijinaliyle mutlaka karşılaştırılmalıdır³⁵.

Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye'nin etkinlikleri hem Bulgarlar hem de Yunanlar için bir örnek niteliğindedir. 17/29 Ekim 1864 tarihli *Turtsiya* gazetesi Bab-ı Ali'nin Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye Kütüphanesi'nin zenginleştirilmesi amacıyla 50.000 kuruşluk bir tutarın ayrılması kararını özer. Yine *Turtsiya* gazetesi 6/18 Şubat 1865 tarihli sayısında şunu haberi duyurur: "1865'in başında İstanbul'daki zengin Yunanlar fakir soydaşlarına ahlak prensiplerini öğretip genel bilgileri sunan bir cemiyet kuracaklar. Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye'nin verdiği konferanslara benzer ve herkese açık dersler de düzenleyeceklerdir"³⁶.

Turtsiya gazetesi Maarif Nezareti'nin Mart 1873'te bütün valilere ulaştırdığı ve öğretmenlik görevine yetenekli kişilerin seçilmelerini tavsiye eden buyruğunu faydalı olarak değerlendirmiştir. Ayrı ayrı şehirlerle kasabalardaki Bulgar cemaatlerinin bu emri uygularlarsa iyi sonuçlar alacaklarını vurgulamıştır³⁷.

Yedinci grubu oluşturan makaleyle haberlerin amaçları net olarak açıklanmamaktadır, fakat bunların İstanbul'daki Bulgarların uğraştıkları problemleri ve topluluktaki olayları dolaysız olarak yansıttıklarını ileri sürebilirim. Roma'ya bağlı, ama Ortodoks törenlere devam eden ve Fransa'nın himayesi altındaki Bulgarlar tarafından hazırlanan *Bulgaristan* gazetesi 11/23 Şubat 1863 tarihli sayısında *Telemakhos'un Serüvenleri* başlıklı eserin Yusuf Kamil Paşa tarafından

.....
35 *Tsarigradski vestnik*, 13. yıl, sayı 52, 22 Aralık 1862/ 2 Ocak 1863; Mecmua-i Fünun, sayı 2, s. 51-54.

36 *Turtsiya*, 1. yıl, sayı 13, 17/29 Ekim 1864; sayı 29, 6/18 Şubat 1865; Nadya Danova, *Natsionalniyat vıpros v gritskite politiçeski programi prez XIX vek [19. yüzyılın Yunan Programlarının Gözüyle Milli Sorun]*. Sofya, 1980, s. 211.

37 *Turtsiya*, 9. yıl, sayı 6, 20 Mart/ 1 Nisan 1873.

Osmanlıca'ya çevrilip satışta bulunduğunu bildirir³⁸. Ama bu eser Osmanlıca olarak yayınlanmadan önce hem Bulgarların hem Osmanlıların ilgisini çoktan çekmişti. Öyle ki, *Telemakhos'un Serüvenleri* romanı 1845'te Viyana'da ilk defa Bulgarca olarak basılmış ve 1849-1850 ders yılında Plevne'deki ve Şumnu'daki Bulgar okullarında Fransızca derslerinde parça parça okutulmuştur³⁹. Fenelon'un dili açık olup anlattıkları ise evrensel problemleri işlediğinden 1859'da bu eserin Mekteb-i Osmanî'de Fransızca ders kitabı olarak kullanılması önerilmiştir⁴⁰.

Ama *Bulgariya* gazetesinin yayıncısı Dragan Tsankov bu ayrı ayrı örneklerden haberdar değildir. Bence, 1860'da Dragan Tsankov'un Galata'daki basımevinde Dobri Voynikov'un derleme kitabının basılması bu habere yol açmıştır. Derleme kitabında Fransız edebiyatından seçmelerin yanı sıra *Telemakhos'un Serüvenleri*'nin en ilginç bölümleri yer almıştır⁴¹. Belki, bu bölümlerden Fransızca, Bulgarca ve Osmanlıca olarak yararlanan Bulgarlar Osmanlıca ve Fransızca'larını geliştirip güzel ahlaka kavuşabilirlerdi.

1851'da *Tsarigradski Vestnik* Arif Paşa'nın *Mecmua-i Tesâvir-i Osmaniye* adlı kitabı ve Çinili Köşk'te açılacak Yeniçeri Müzesi hakkında iki haber yayınlar. Bab-ı Ali'nin emri üzerine 1851'in başlarından beri Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir yanında toplanıp İstanbul'a gönderilen yeniçeri elbiseleriyle silahlarından elli örnek seçilmiştir. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra ihaleyle kiralanan sergi Ocağın kuruluşundan kaldırılmasına kadar geçen süredeki ayrı ayrı yeniçeri bölükleriyle bayraklarını, elbiseleriyle silahlarını sergileyecektir⁴².

.....

38 Bulgariya, 4. yıl, sayı 44, 11/23 Şubat 1863.

39 Manö Stoyanov, *Bulgarska vizrojdenska...*, Cilt 1, s. 422; Dimitir Veselinov, *İstoriya na obuçenieto po frenski ezik v Bulgariya prez Vizrajdaneto [Bulgar Aydınlanması Çağında Fransızca Öğretimi]*. Sofya, Uİ "Sv. Kliment Ohridski", 2003, s. 274, 412.

40 Raya Zaimova, *Voennata imperska...*, s. 418.

41 Dimitir Veselinov, *İstoriya na obuçenieto...*, 364; Manö Stoyanov, *Bulgarska vizrojdenska...*, Cilt 1, s. 50, 422.

42 *Tsarigradski vestnik*, A, sayı 30, 7/19 Nisan 1851; B, sayı 61, 17/29 Kasım 1851.

Bu iki haberin kozmopolit Osmanlı İstanbul'ndaki Bulgar noktasını oluşturan Balkapan Hanı'nın tarihine ima ettikleri düşüncesindeyim. *Tsarigradski Vestnik*'in kurucusu İvan Bogorov 1826'a kadar yeniçeriler tarafından gıda deposu gibi kullanılan Balkapanı Hanı'nı "yeniçeri yuvası" olarak nitelendirmiştir⁴³. Yine İvan Bogorov'un 1849'da Balkapan Hanı'ndaki *Tsarigradski Vestnik* basım evinde bastığı Yeniçeriler eseri Ocağa ilgiyi artırmıştır.

Tsarigradski Vestnik ve *Sıvetnik* gazeteleri İstanbul'da halk kütüphanesinin açılması girişimleri ve 1862-1863 yıllarında Osmanlı kütüphanelerindeki bütün ciltlerin yeniden envanter defterlerine geçirilmesi hakkında iki haber yayınlar⁴⁴. *Tsarigradski Vestnik* gazetesi 1781'de Sultan I. Abdülhamid tarafından kurulan ilk kamu kütüphanesindeki⁴⁵ eserlerin sayılarını Müslümanların uyguladıkları tasnif şemasına göre bildirmiştir. Belki, Bulgar okullarıyla okuma salonlarında kütüphanelerin kurulmasıyla eserlerin belli bir şemaya göre tasnif edilmeleri çabaları İslam'da yüzyıllarca kullanılan bu şemanın Bulgarca'ya çevrilmesine yol açmıştır. 15/27 Temmuz 1863 tarihli *Sıvetnik* gazetesinde tam ismini vermeyen bir kimse şunu belirtir: Gayrimüslimlerin beklentilerine zıt olarak hiç bir Osmanlı kütüphanesinde Yunanca kitaplar bulunmazsa da, Doğu'nun zengin kültürünü kanıtlayan tüm eski kitapların bir kamu kütüphanede bir araya getirilmesi girişimi dikkate değer bir karardır.

On dört yıl sonra, 18/30 Haziran 1877'de İztoçno *Vreme* gazetesi Maarif Nazırı Münif Paşa'nın halka Arapça, Bulgarca, Ermenice, Farsça, Osmanlıca ve Yunanca eserler sunacak büyük bir kütüphaneyi kurması niyetini bildirdi. Sultanın mali desteğiyle gerçekleştirilecek bu proje Münif Paşa'nın üye olduğu Avrupa bilim akademileriyle cemiyetlerinin bağışlarını beklemektedir. Hem Mısır Hıdivi

.....

43 Hüseyin Mevsim, "Balkapan hanı" – *Bulgarskiyat mikrokosmos v kosmopolitniya Tsarigrad [Balkapan Hanı – kozmopolit İstanbul'daki Bulgar noktası]*. http://litenet.bg/publish18/h_mevsim/balkapan-han.htm (18 Temmuz 2014).

44 *Tsarigradski vestnik*, 13. yıl, sayı 49, 1/13 Aralık 1862; *Sıvetnik*, 1. yıl, sayı 14, 15/27 Temmuz 1863.

45 Müjgan Cunbur, *Abdülhamid Vakfiyesi ve Hamidiye Kütüphanesi*. – In: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Araştırmaları Dergisi, XXII, 1965, 25-30.

ve Muhammed Ali'nin kızı Zeynep hem Tunus valisi ve İran şahı kütüphanenin zenginleştirilmesine katkıda bulunacaktır⁴⁶. Kamu kütüphanesinin açılmasına karşı gösterilen ilgiyi 1872-1873 yıllarında Çitalište dergisinin ve *Pravo* gazetesinin yayınladıkları iki habere bağlayabilirim. 15/27 Mayıs 1872 tarihli sayısında Çitalište dergisi şunu yazar: İstanbul'da halka açık kütüphane olmadığından Tıp Mektebi'ndeki ve Galatasaray Lisesi'ndeki Bulgar öğrenciler sadece ders kitaplarından değil genel bilgiler sunan eserlerden de yoksundur. Bu nedenle *Pravo* gazetesi Filibe'deki Napredık Cemiyeti'nin fakir öğrencilere yardım edip Bulgarca basılan bütün kitapları satın alarak öğrenci kütüphanesine biriktirme girişimini övmüştür⁴⁷.

1848-1877 yıllarında İstanbul'daki Bulgarca basın okuyucularına sadece eğitim ve bilim alanındaki bütün Osmanlı girişimleri hakkında bilgi vermemiş, Bulgarların kültürel ilerlemelerine faydalı Osmanlı girişimleri ile ilgili görüşlerini de bildirmiştir. Birçok makale ve haberde geçen yerler, şahıslar ve kurumlar hakkında ayrıntılı bilgi bulduktan sonra belli bir yazının önemini anlayabiliriz. Bazıları genel ya da pratik bilgilendirme ve bilimsellik gibi özelliklere sahiptir, bazı makaleler ise didaktik amaçları gütmektedir.

.....

46 *İztočno vreme*, 4. yıl, sayı 25, 18/30 Haziran 1877.

47 *Pravo*, 8. yıl, sayı 31, 15/27 Ekim 1873.

Ek

Genel Enformasyon Niteliğindeki Belgeler

nu. 1 *Tsarigradski Vestnik*, A, sayı 11, 13/25 Mart 1848

Dün, Perşembe günü, kalemiye kadrolarını hazırlayan Sultannahmet'teki Mekteb-i İrfaniye'de yıllık sınavlar düzenlendi. Bab-ı Ali'nin bütün memurları ve Meclis-i Maarif üyeleri sınavlarda hazır bulundular. Bütün kalemiye daireleri kapalıydı.

nu. 2 *Tsarigradski Vestnik*, W, sayı 51, 4/16 Temmuz 1849

Sultan Abdülmecid'in 1 Temmuz 1849 tarihli fermanı üzerine bu Pazar günü Bahriye Nazırı Süleyman Paşa ile Bahriye Komutanlığı'ndaki görevliler Heybeliada'daki eski Mühendishane-i Bahri Hümayun'un binasını ziyaret ettiler. Harabeye dönüşmeye yüz tutan binanın onarılmasından sonra İstanbul'daki Deniz Mektebi oraya taşınacak. Osmanlı Deniz Kuvvetlerine bağlı hastane ise Deniz Mektebi'nin şimdiki binasına yerleştirilecek.

nu. 3 *Tsarigradski Vestnik*, W, sayı 39, 16/28 Haziran 1851

Sultan Abdülmecid'in himayesi altındaki yüksek okullarda yıllık sınavlar başladı. Geçen Pazartesi günü Sultan, nazırlar ve bütün yüksek memurlar Askeri Mektepteki resmi sınavlara katıldılar. Çocukların başarılarını şahsen tespit eden cömert, merhametli ve görkemli Sultan'ın çalışkan öğrenciler ve öğretmenlerle bir arada bulunması ve çabalarına göre şahane ödülleri dağıtması herkesin ilgisini çekti. Askeri Mektebin resmi salonundaki bu muhteşem manzara eşsizdi. Tahtta oturan Sultan'ın önünde öğrenciler öğretmenler tarafından teker teker imtihan edilip açıkça ve çabukça tüm sorularını yanıtladılar.

nu. 4 *Tsarigradski Vestnik*, W, sayı 62, 24 Kasım/ 6 Aralık 1851

Geçen Cuma günü sultan vapuru Heybeliada'ya gidip Kapudan Paşa Mehmed Ali yardımıyla açılan Deniz Mektebi'ndeki öğrencilere elbiseler ve başka araç-gereçler tedarik etti. Bahriye Komutanlığı'nda

memur Salih Paşa mektebin başka gereksinimlerinden sorumlu olarak belirlendi.

nu. 5 *Tsarigradski Vestnik*, 2. yıl, sayı 88, 21 Haziran/ 3 Temmuz 1852

Taksim'deki Askeri Mektep, Mühendishane ve Tıp Mektebi gibi yüksek okullarda Sultan Abdülmecid ile bütün yüksek memurların hazır buldukları yıllık sınavlar düzenlendi. Mühendishane öğrencileri yirmi öğretmen tarafından imtihan edildi. Arapça, Farsça, Fransızca, hesap, cebir, geometri, coğrafya, optik, jeoloji, resim, mekanik, gökbilim, topografya, topçuluk, askeri sanat ve askeri tarih alanındaki sorulara mükemmel cevaplar verdiler. Bu okulda on öğretmen çalışmaktadır; altısı Avrupa'dandır.

nu. 6 *Tsarigradski Vestnik*, 8. yıl, sayı 393, 23 Ağustos/ 4 Eylül 1858

Aya Sofya Camisi'nin yanındaki Darü'l-fünun binası Mekteb-i Mülkiye olarak seçildi. Bir yıl devam edecek dersler sırasında öğrenciler her altı ayda bir imtihanlardan geçirilecek. Gerekli bilgileri edinmeyenler kaymakam ya da kaza müdürü görevine atanmayacak. İki öğretmeni olan bu mektebin iyi kadroları yetiştirmesi beklenmektedir.

nu. 7 *Tsarigradski Vestnik*, 11. yıl, sayı 28, 8/20 Temmuz 1861

Sultan Abdülaziz'in Heybeliada'daki Deniz Mektebi'ni ziyaretinde her bir öğrenciye yüzer kuruş, her bir askere iki yüzer kuruş, her bir öğretmene maaşının yarısına eşit bir tutar bağışladı.

nu. 8 *Tsarigradski Vestnik*, 11. yıl, sayı 31, 29 Temmuz / 10 Ağustos 1861

Bab-ı Serasker, Fransız Metz şehrindeki askeri okula benzer bir mektep açmayı planlar. Sultan Abdülaziz ise savaş kahramanlarının çocuklarının okutulacakları bir mektep kurmak istemektedir.

nu. 9 *Tsarigradski Vestnik*, 11. yıl, sayı 32, 5/17 Ağustos 1861

İstanbul'da ve bazı taşra şehirlerde rüştiyeler açıldıktan sonra Maarif Nezareti muavini Vehbi Efendi yirmi rüştiyenin kurulması emriyle birkaç gün önce Rumeli'ye yollandı.

nu. 10 *Turtsiya*, 1. yıl, sayı 33, 6/18 Mart 1865

Bab-1 Ali'nin dülgerlik, kunduracılık, terzilik ve semercilik gibi zanaatlar okutan bir mektep açacağı bildirildi. Toptaşı kışlasına yerleştirilecek bu mektebe bin kadar öğrenci kabul edilecek.

nu. 11 *Vremya*, 1. yıl, sayı 22, 8/20 Ocak 1866

Pazartesi günü Sultan Abdülaziz Harbiye'deki Askeri Mektep'te düzenlenen yıllık sınavlarda hazır bulundu. Dolmabahçe Sarayı'ndan çıkması top ateşiyle duyuruldu. 15 dakika sonra mektebe varıp sınav salonuna girdi.

nu. 12 *Makedoniya*, 2. yıl, sayı 34, 20 Haziran/ 2 Temmuz 1868

Sultan Abdülaziz'in emri üzerine vefat eden askerlerin 600 çocuğunu barındıracak bir yetimhane (Darüşşafaka) kurulacak. Bu Müslüman öğrencilerin yarısı kız, yarısı erkek olacak. Yakında inşaatına başlanacak binası için uygun bir yer bağışlayan Sultan bir bağış defteri de açtı. Sadrazam ve birçok yüksek memur bağışta bulundu. 15.000 liradan fazla bir tutarın toplanması beklenmektedir.

nu. 13 *Turtsiya*, 8. yıl, sayı 24, 29 Temmuz/ 10 Ağustos 1872

Açıklama: Bab-1 Ali İstanbul Sanayi Mektebi'nde okuyan yirmi öğrenciyi eğitimi bitirmeleri amacıyla Viyana'ya gönderecek.

nu. 14 *Turtsiya*, 9 yıl, sayı 5, 20 Mart/ 2 Nisan 1873

Basiret gazetesinin duyurduklarına göre sonraki günlerde medrese ders programı coğrafya, matematik ve iktisat gibi disiplinlerle zenginleştirilecek.

nu. 15 İztoçno *Vreme*, 6. yıl, sayı 28, 27 Temmuz/ 8 Ağustos 1874

Bir önceki gün İstanbul'daki rüştiye öğrencilerinin yıllık ödülleri Şehzade Yusuf İzzeddin'in başkanlığında verildi. Maarif Nezareti ise rüştiyelerdeki fakir öğrencilere yeni elbiseler bağışladı.

nu. 16 *İztočno Vreme*, I. yıl, sayı 30, 7/19 Eylül 1874

Şeyhül-İslamın emri üzerine her ilmiyye mensubu birer aylık maaşını dullarıyla yetimlerinin faydalanacakları dayanışma sandığına yatıracaktır.

nu. 17 *Napredik*, 9 yıl, sayı 22, 28 Aralık/ 9 Ocak 1874

Sultanahmet meydanındaki merkez hapishaneye yakın dilenci çocukların barındırılacakları büyük bir mektep inşa edilecek. Yiyecek içecek ve elbiseler gibi masraflar hazinece ödenecek, çocuklara çeşitli zanaatlar öğretilecektir.

nu. 18 *İztočno Vreme*, 2. yıl, sayı 25, 2/14 Ağustos 1875

Bugün, Dar'ül-fünun binasında İstanbul ve çevresindeki rüştiye öğrencileri Şehzade Yusuf İzzeddin'in başkanlığı altında yıllık ödülleri alacaklar.

nu. 19 *Napredik*, II. yıl, sayı 117, 4/16 Şubat 1877

Bab-1 Ali, memurlar yetiştirmek için bir Mekteb-i Mülkiye kurmuş, bu mektebi bitiren öğrencilerden çoğu kaymakam olarak ya da başka görevlere atanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun genişliğinden dolayı bu mektebin yetiştirdiği kadrolar yetersizdir. Galatasaray Lisesi'ne bağlı hukuk sınıfının kapatılmasından sonra öğrencilerin daha başarılı olarak okutulması ve beklenen sonuçların alınması amacıyla Mekteb-i Mülkiye'deki eğitim-öğretim düzeltilmeli. Şura-yı Devlet nizamnamesini hazırladı ve Mekteb-i Mülkiye'yi himayesi altına alan Sultan Abdülaziz özel bütçesinden bir tutar bağışlayarak reform masraflarını desteklemeye karar verdi. Merhametine kanıt olan bu destek minnettarlıkla kabul edilmektedir.

Propaganda Niteliğindeki Belgeler

nu. 20 *Bulgarski Knijitsi*, sayı 1, 15/27 Ocak 1858, bölüm „Sivremenna Letopis”, s. 17

İstanbul'daki Bulgarların okul kurmalarına yol açan etkiler Bab-1 Ali'nin Paris'te Mekteb-i Osmani'yi açmasına sebep oldu.

Paris'te çeşitli Fransız okullarında okuyan birçok genç Osmanlı tebaası eğitimini bitirinceye kadar ana dillerini ve öz geleneklerini unutmaktadır. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ayrı ayrı milletlere mensup olan öğrenciler bir okula toplanıp orada okudukları çeşitli bilim dallarında ders alacaklar. Bir süre önce sorunu araştırmak için kurulan Fransız-Osmanlı komisyonunun planı Fransız hükümeti ve Bab-1 Ali tarafından onaylandı. Bu mektebi himayesi altına alan Sultan Abdülmecid ise masraflarının hazinece ödenmesini buyurdu. Paris'teki Osmanlı sefiri Mehmed Cemil Bey'in ve Fransız Eğitim Bakanı'nın sayesinde uygun bir bina sağlandı. Tarih, coğrafya, matematik, fizik ve biyoloji gibi dallarda bilgiler sunan 2-3 yıllık hazırlık sınıfları ya askerî alana ya da mülkiye alanına ağırlık vermektedir. Askerî ve matematik bilimlerde uzman olan Ali Bey mektebin müdürüdür. Elli öğrencilik bu mektepte şimdilik yirmi beş çocuk olsa da sayısı gittikçe artırılabilecek, hepsi burslu okuyacaklar.

nu. 21 *Bulgariya*, 3. yıl, sayı 106, 29 Mart/ 10 Nisan 1861

Bab-1 Ali, Ticaret ve Ziraat Nezaretine bağlı ve Sultan'ın bütün tebaalarına açık bir Ticaret Mektebi'nin kurulmasını buyurdu. Üç millete mensup olan bir Ermeni, bir Yunan ve bir Türk mektebin idaresinden sorumludur. Bir buçuk yıl devam edecek dersler muhasebecilik, defter tutma, coğrafya, deniz ve kara ticaret kanunları, iktisat, istatistik ve ticaret tarihi gibi disiplinleri kapsamaktadır. Dersler bayramdan sonra başlayacak ve yıllık ücreti 1.800 kuruş olacaktır. Adaylar eleme sınavlarından geçip bir tavsiye mektubuna da sahip olmalı. En başarılı on öğrenci Bab-1 Ali tarafından göreve atanacak. Ücretli öğrencilerin yanı sıra gönüllü öğrenciler de kabul edilecek, ama sınavlara girmeyip diploma alamayacaklardır.

nu. 22 *Makedoniya*, 1. yıl, sayı 13, 25 Şubat/ 9 Mart 1867

Gazeteler şunu bildirdi: Bir zaman önce Sultan Abdülaziz'in iradesi üzerine planlanan Yol ve Maden ve Orman Mektebi 20 Şubat 1867'de açıldı. Sultanın bütün tebaaları açık konferans tipindeki ve hesap, cebir, küre ve yüzeysel trigonometri, yüzeysel ve tasarı geometri, botanik, fizik, kimya, madencilik, mekanik, jeoloji, mimarlık resimle Fransızca gibi disiplinleri kapsayan dört yıllık derslere

katılabilir. Şevval ayında başlayıp Şaban ayına kadar süren ilk ders yılında özel bir öğretmen öğrencilere hesap, cebir, geometri, resim ve Fransızca okutacaklar. İkinci yılda fizik, kimya ve mekanik gibi dersler programına eklenecek. Memurlar ise gönüllü olarak derslere katılabileceklerdir. Mektebi başarılı olarak bitiren öğrenciler maden ocakları işletilmesine, yol ve demir yolları inşaatına, orman geliştirilme şubelerine atanacak. Sultan II. Mahmud türbesine karşı olan binası hazır oluncaya kadar Aya Sofya Camisi karşısındaki ve Maliye Nezareti'nin bulunduğu Darü'l-fünun binası mektebe ayrıldı.

Editör notu: Derviş Paşa ve Kemal Efendi gibi mükemmel hocalara sahip olan mektepte şimdilik Müslüman ve Ermeni öğrencilerle birlikte bir Bulgar okumaktadır. Yurt dışında ödeyecekleri tutarlarından daha az masraflarla çocuklarını okutacak Bulgar ailelerine başarılı mezunlarına bir iş yeri ya da belli gelirleri sağlayan bu mektebi tavsiye ederiz. Öğrenciler İstanbul'da bir odaya sahip olmalı, Osmanlıca'yı bilip derslere düzenli olarak devam etmeli.

nu. 23 *Pravo*, 4. yıl, sayı 33, 11/23 Ekim 1869

Maarif Nizamnamesi'nin 68. maddesine göre İstanbul'da bir Darü'l-muallimat açılacak. Okuma yazma bilen ve bu mektepte okumak isteyen kızlar Maarif Nezareti'ne başvurmalı. Üç yıl devam edecek dersler öğrencilerin ana dillerinde olacak. Kız öğrencileri altmış kuruşluk aylık bir burs alacak. (Maarif Bakanı: Münif)

nu. 24 *Vek*, 2. yıl, sayı 12, 22 Mart/ 3 Nisan 1875

Maarif Nazırı Arif Paşa eğitimin ilerlemesine çabalayıp iki yıllık bir Müze Mektebi açtı. Bu mektebin amacı Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir yanında keşfedebilen antik harabeler, hisarlar ve objeleri inceleyecek yetenekli elemanın yetiştirilmesidir. Adaylar Fransızca, Eski Yunanca, Latince ve Osmanlıca'yı bilip Osmanlıca'dan üç dilden her birine hatasız çeviri yapmalıdır. Tarih ve coğrafya alanında bilgilere sahip olmalı. Sultan Müzesi Müdürü Dr. Detye bu mektebi de idare edip öğretmenlik görevini de görecek. Eleme sınavını kazananlar iki buçuk liralık aylık bir burs alacaklar.

nu. 25 *Napredik*, 10. yıl, sayı 53, 2/14 Ağustos 1875

Bab-1 Ali'nin yayımladığı resmi bildirine göre 1 Eylül'de Beşiktaş, Kasımpaşa, Hasköy, Fatih, Kocamustafa Paşa, Yüksek Kaldırım, Gülhane, Paşa Kapusu ve Selamsız'da dokuz askeri rüştiye açılacak. Kuran-ı Kerim'i hatasız okuyan ve okuma yazma bilen çocuklar kabul edilecek. İnşa, lügat, imla, hüsnü hat, ilm-i hal, Osmanlıca, Arapça ve Farsça, mantık, hesap, geometri ve resim gibi derslerde başarılı, sağlıklı ve ahlakı güzel olan öğrenciler eğitime yüksek askeri mekteplerde ya da Deniz Mektebi'nde devam edecekler. Askeri Mekteplere devam etmek istemeyenler ise başka yüksek mekteplere geçebilirler. Tıp Mektebi'ne hazırlanmaları için bu rüştiyelerin üçü Osmanlıca bilen gayrimüslim çocukları da kabul edecek.

nu. 26 *İztočno Vreme*, 2. yıl, sayı 32, 20 Eylül/ 2 Ekim 1875

15 Eylül'den itibaren üniversiteye başvurma dönemi açılır. Adaylar eleme sınavlarında Galatasaray Lisesi başarılı olarak bitirdiklerini ya da orada okutulan disiplinlerde bilgilere sahip olduklarını ispatlamalı. Bab-1 Ali'nin talimatlarına göre başarılı üniversite öğrencileri devlet sektörüne kabul edilecek.

Tıp Mektebi

nu. 27 *Tsarigradski Vestnik*, 9. yıl, sayı 398, 27 Eylül/ 9 Ekim 1858

Sultan Abdülmecid'in bütün tebaalarına cömertçe bağışladığı hibelerinden biri Bulgarlara imtiyaz olarak sundu. Bu Salı günü, 23 Eylül'de, on beş Bulgar çocuğunun Tıp Mektebi'ne kabul edilmesi önemli bir ihsan olduğundan kalbimiz sonsuz bir minnettarlık içinde çarpmaktadır.

En yetkin hocaların çalıştıkları Tıp Mektebi'nde ayrı ayrı milletlere mensup olan, Osmanlıca, Fransızca ve tıp büyük bir özenle okuyan 500'den fazla öğrenci var. Yiyecek içecek, elbise ve çamaşır yıkama gibi masrafları hazinece karşılanmaktadır. Her öğrenciye aylık burs, mezunlara ise doktor unvanı ve kolağası rütbesi verilir. Mezunlar işe başladıktan sonra binbaşı rütbesine layık görünüp iyi bir maaş alarak hem devletin ilerlemesine, hem aile bütçelerine katkıda bulunurlar.

Yüce Tanrı, merhametli Sultan Abdülmecid'in selametine dua ederiz. Amin!

nu. 28 *Tsarigradski Vestnik*, 10. yıl, sayı 454, 24 Ekim/ 6 Kasım 1859

Son günlerde Bulgar çocuklarının okudukları Tıp Mektebi'nde kargaşalar çıktı. Bazı öğrenciler yüzbaşı rütbesiyle eğitimlerini bitirmek üzereyken Harbiye Nazırı'nın emriyle buyurduğu bu yeni rütbe-yi kabul etmediler. Direnci o kadar şiddetliydi ki, bazıları mahkemeye çıkarıldılar.

nu. 29 *Tsarigradski Vestnik*, 12. yıl, sayı 4, 20 Ocak/ 1 Şubat 1862

Son günlerde Sultan Abdülaziz kamu binaları, kışlalarla hastaneleri denetleyerek Beyoğlu'daki Galatasaray denilen büyük yapının bitirilmediğini tespit etti. Binanın çabuk bitirilmesini, oraya Tıp Mektebi'nin taşınmasını buyurdu. Geçen Cumartesi günü Sadrazam, askerler ve memurlarla birlikte binayı ve Taksim'deki kışlayı ziyaret etti, sonra saraya döndü.

nu. 30 *Bulgariya*, 4. yıl, sayı 16, 30 Temmuz/ 11 Ağustos 1862

Geçen Cumartesi günü Tıp Mektebi'nde kargaşalar çıktı. Asayiş, askerî yöntemlerle sağlandı.

nu. 31 *Vremya*, 1 yıl, sayı 6, 11/23 Eylül 1865

Geçen Cumartesi günü Askeri İdadi'de, Topçu Mektebi'nde, Deniz Mektebi'nde ve Tıp Mektebi'nde okuyan bin kadar öğrenci Galatasaray denilen kışla binasına yerleştirildi. Son zamanlarda bu öğrenciler Heybeliada'da, Humbarahane ve Maçka kışlalarında barındırılmıştı. Törende Sadrazam, Kapudan Paşa, Harbiye Nezareti kaymakamı, nazırlarla memurlar hazır bulundu. İmamlar dua okudu.

nu. 32 *Makedoniya*, 3. yıl, sayı 4, 21 Aralık 1868/ 2 Ocak 1869

Tıp Mektebi'ni bitiren doktorların sayısı Osmanlı ordusunun gereksinimlerini karşılayamamaktadır. Bab-ı Ali'nin her şehir ve kasabada birer doktorun atanması niyeti üzerine Tıp Mektebi Müdürü Salih Bey beş yıllık derslerin Osmanlıca olarak okutulacakları bir

Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane'nin açılmasında ısrar etti. Osmanlıca bilen, genel bilgilere sahip ve Osmanlı tebaaları olan bütün çocuklar bu mektebe başvurabilir. Tıp eğitimine meraklı Bulgarlar ayrıntılı bilgiler almak için Tıp Mektebi'ndeki anatomi hocası Doktor Stambolski'ye başvurmalı.

nu. 33 *Makedoniya*, 3. yıl, sayı 41, 30 Eylül/ 12 Ekim 1869

Tıp Mektebi mezunları 800 kuruşluk bir maaş ve kolağası rütbesiyle orduda işe başlardı. Harbiye Nazırı Hüseyin Avni Paşa bu yılki mezunların 400 kuruşluk bir maaş ve yüzbaşı rütbesiyle orduya alınacaklarına karar verdi. Bu karar öğrencileri endişelendirip çalışmalarını durdurdu.

nu. 34 *Turtsiya*, 5 yıl, sayı 33, 4/16 Ekim 1869

Courrier d'Orient bildiriyor: Tıp Mektebi öğrencileri, maaşlarını azaltan ve rütbelerini indiren karara karşıdır. Bu Pazar günü Harbiye Nazırı mektebe gidip öğrencileri teker teker sorguladı. Bazıları hapsedildi, bazıları kovuldu. Diğerleri ise protestodan vazgeçti.

nu. 35 *Pravo*, 4. yıl, sayı 45, 3/15 Ocak 1870

Üç yıl önce bütün Osmanlı tebaalarının refahı uğruna ve Tıp Mektebi'nin Müdürü Salih Bey'in ısrarı üzerine Bab-ı Ali altı yıllık derslerin Osmanlıca olarak okutulacakları bir Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane'nin açılmasına karar verdi. Sultan'ın bütün tebaalarına açık, ama yatılı olmayan bu mektebin adayları Osmanlıca bilip genel bilgilere sahip olmalıydılar. Halkın sahte doktorlardan kurtarılması için diplomalı mezunlar şehirlerle kasabalarda atanacak. Tıp eğitimine meraklı Bulgarlar Doktor Stambolski'ye başvurmalıydılar.

nu. 36 *Levant Times* (İztočno Vreme), 6 yıl, sayı 19, 18/30
Mayıs 1874

Tıp Mektebi'ne bağlı dış hekimliği dersleri başlayacak.

nu. 37 *İztočno Vreme*, 1 yıl, sayı 30, 7/19 Eylül 1874

Bu yıl Tıp Mektebi'nin on dokuz öğrencisi doktor diplomasına kavuştular. Uygun görevlere tayin edilecekleri söz verildi. Maaşları da görevlerine göre de belirlenecek.

nu. 38 *Vek*, 2. yıl, sayı 30, 26 Haziran/ 8 Temmuz 1875

Bu yıl toplam otuz üç öğrenci Tıp Mektebi'nden mezun oldu. Aralarından yirmi dördü Türk, yedisi Ermeni, üçü Yunan'dır. Burslu olmayan, ama derslere devam eden başka dört öğrenci de tıp eğitimlerini bitirdiler.

nu. 39 *Napredik*, 10. yıl, sayı 77, 17/29 Ocak 1876

Galatasaray Lisesi başka bir binaya yerleştirilemediğinden 2-3 yıldan beri Pera'daki Galatasaray denilen binada bulunan Tıp Mektebi birkaç gün önce Gülhane'deki Yalı köşküne taşındı. Buna rağmen Tıp Mektebi görevlilerinin toplumun dikkatini çeken önemli reformlara devam edeceklerini ümit ederiz.

Galatasaray Lisesi

nu. 40 *Turtsiya*, 4 yıl, sayı 30, 10/22 Ağustos 1868

Galatasaray Lisesi'nde ücretli olarak okuyacak öğrenciler az olduklarından şimdilik lisenin açılması ertelenecektir. Bab-ı Ali maaşlarıyla günlük masraflarını karşıladığı elli iki profesöre ve memura da mektepte yer ayırdı.

nu. 41 *Pravo*, 8 yıl, sayı 13, 11/23 Haziran 1873

14 Haziran'da, Perşembe günü, Galatasaray Lisesi'nin büyük avlusunda lisenin yıllık ödülleri öğrencilerine dağıtılacak. Resmi törende Şehzade Yusuf İzzeddin, Sadrazam Mehmet Rüşdü Paşa, bakanlar, Bab-ı Ali memurları ve ileri gelenler hazır bulunacaklar. Diploma almak için otuz öğrenci imtihan edilecek.

nu. 42 *Pravo*, 8. yıl, sayı 29, 28 Eylül/ 10 Ekim 1873

Maarif Nezareti Galatasaray Lisesi Müdürlüğü'ne sadece Avrupa'da eğitim gören değil, sorunların çözülmesinde tecrübeli bir kişi seçmeliydi. İstanbul'un aydınlarını tanıyan herkes şimdiki müdür Kostaki Fotiyadi'nin bu özelliklere sahip olduğunu tasdik edecek. Müslüman öğrenciler Pera'daki binasına çok zor ulaşıp çoğu lisede kalmadıklarından Sultan Abdülaziz'in iradesiyle Galatasaray Lisesi Sarayburnu'ndaki, Gülhane denilen büyük binaya taşındı. Sarayburnu'ndaki havalar güzel, Gülhane binası ise onarımla mektebe dönüştürüldü.

nu. 43 *İztočno vreme*, 6 yıl, sayı 32, 21 Eylül/ 3 Ekim 1874

Galatasaray Lisesi'ne bağlı Hukuk bölümündeki ve Mühendisane-i Hümayun'daki dersler 1 Ekim'de başlayacak. Lise mezunları dışında yeterli bilgilere sahip olan herkes kabul edilecek. Derslere gönüllü ya da ücretli olarak katılacak öğrenciler 27 Eylül'e kadar lise müdürlüğüne başvurmalı. Hukuk bölümü avukatlık ve hakimlik mesleklerini tercih eden öğrencilerin taleplerini karşılamak amacıyla onlara zenginleştirilen bir program sunacak. Birinci sınıftaki mühendislik öğrencileri inşaat malzemeleri, köprücülük, yol inşaatı, mekanik, hidrolik, resim ve tasarım geometri gibi disiplinler okuyacaklar.

nu. 44 *İztočno Vreme*, 1 yıl, sayı 43, 7/19 Aralık 1874

Medeniyet gazetesine göre geçen Cuma akşamı Galatasaray Lisesi'nin ikinci ve üçüncü hazırlık sınıflarında okuyan öğrenciler arasında önemli bir kargaşa baş gösterdi. Aralarında ikisi asker olmak üzere toplam on beş kişi yaralandı. Sonraki sabah müdür emriyle birçok öğrenci sorgulanıp bu olaydaki suçlular hapsedildi.

nu. 45 *İztočno Vreme*, 2. yıl, sayı 10, 19 Nisan/ 1 Mayıs 1875

Bab-ı Ali Galatasaray Lisesi'nde okuyan beş öğrenciyi eğitimlerini bitirmeleri amacıyla Paris'e gönderdi.

nu. 46 *Vek*, 2. yıl, sayı 30, 26 Haziran/ 8 Temmuz 1875

Geçen Salı günü Sadrazam ve bütün nazırların hazır buldukları resmi bir törende Galatasaray Lisesi'nin yıllık ödülleri

öğrencilerine verildi. Kalabalıkta Türk hanımları da vardı. Alaturka saat yedi buçukta Şehzade Yusuf İzzeddin de törene katıldı. Geçen yıl açılan hukuk ve mühendislik sınıflarındaki bazı öğrenciler imtihan edildi. En başarılı öğrencilerin isimleri bildirildi. Murat Osman Efendi ve [Kaloferli] Dimitır Popov [Kıstev] arkadaşların alkışları altında birkaç ödül aldı. Lise Müdürü Osmanlıca konuşmasında girişilen reformları belirtip zamanla bu lisenin üniversiteye dönüştürüleceği ümidini dile getirdi. Şehzade Yusuf İzzeddin ise Sultan Abdülaziz'in eğitime yönelik çabalarını vurgulayıp Galatasaray mezunlarının her bir alanda çalışabileceklerini hatırlatarak onları çalışkanlığa teşvik etti.

nu. 47 *İztočno Vreme*, 2. yıl, sayı 23, 19/31 Temmuz 1875

Bazı gazeteler Bab-1 Ali'nin ekonomik nedenlerle Paris'te okuyan bütün genç Müslümanları geri çağırdığını bildirdiler. Son haberlere göre Paris'te lise eğitimi gören öğrencilere ayrılan tutar Galatasaray Lisesi'ne bağlı hukuk ve mühendislik sınıflarına bağışlandı. Dolayısıyla sadece Fransız liselerindeki Osmanlı öğrencileri geri çağırılacak. Bu karar Bab-1 Seraskeri ve Tıp Mektebi tarafından gönderilen öğrenciler için geçerli değildir. Gençlerin Paris'e gönderilmesi girişimi çok başarılı olmadığından hukuk ve mühendislik sınıflarının açılması isabetli ve övgüye değer bir karardır. Zaten Paris'e gönderilen gençlerin çoğu zenginlerin oğullarıydı. Oraya hiçbir şey bilmeden gidip hiçbir şey öğrenmeden geri döndüler.

nu. 48, *Zornitsa* 2. yıl, sayı 14, 7/19 Nisan 1877

Far de Bosphor gazetesi şunu bildirdi: Galatasaray Lisesi Müdürü [Ali Suavi] ekonomik nedenlerle liseye bağlı hukuk ve mühendislik sınıflarını kapattı.

Bilimsel Nitelikteki Belgeler

nu. 49 *Tsarigradski Vestnik*, A, sayı 55, 6/18 Ekim 1851

Encümen-i Daniş Cemiyeti'nin son oturumunda Osmanlıca'da kullanılan Türkçe, Arapça ve Farsça sözcüklerini kapsayan bir

sözlüğün hazırlanmasını ele alacak komisyon kuruldu. Bu komisyon birçok kaynak gözden geçirildikten sonra görüşlerini Encümen-i Daniş Cemiyeti'ne sunacak. *Journal de Constantinople* gazetesi şunu belirtti: Osmanlı İmparatorluğu'ndaki eğitimin geliştirilmesi ve zanaatların ilerletilmesi amacıyla Osmanlıca'nın ve Osmanlı dil biliminin temellerini pekiştiren bir sözlük hazırlanmalı.

nu. 50 *Tsarigradski Vestnik*, 9. yıl, sayı 407, 19 Kasım/ 1 Aralık 1858

Aydın Osmanlıların katıldıkları ve İbrahim Paşa'nın başkanlığı altında olan bir komisyon kuruldu. Bu komisyon Halk Türkçesi Sözlüğü'nü hazırlayacak.

nu. 51 *Sıvetnik*, 1. yıl, sayı 17, 15/27 Temmuz 1863

Maarif ve Ticaret Nazırı Edhem Paşa'nın önerisi üzerine Bab-ı Ali Sultan Beyazid Camisi'ne bitişik geniş alanda halk müzesini açmaya karar verdi. Sergilenecek ilk koleksiyon şimdi Osmanlı Sergisi Sarayı'nda yer alan çeşitli Osmanlı ürünlerini kapsayacak.

nu. 52 *Pravo*, 4 yıl, sayı 51, 14/26 Şubat 1870

Maarif Nezareti bütün valilere gönderdiği bir emirle vilayetlerde bulunacak antik objelerin korunmalarını buyurdu. Buyruğa göre ahaliye duyurulmalıdır ki: Bundan sonra her birinin kazma işlemlerinde ya da başka bir yolda bulacağı heykeller korunmalı. Bab-ı Ali'ye haber vermeli. Buluntularını İstanbul'daki Sultan Müzesi'ne gönderdikten sonra değerlerine göre bir tutar alacaklardır.

nu. 53 *Turtsiya*, 6 yıl, sayı 8, 11/23 Nisan 1870

Yakınlarda Aya İrini Kilisesi'nde haftada 2-3 defa ziyarete açık olacak "Eski Objeler ve Silahlar" adlı bir sergi açılacaktır.